

# Retrospektivní pohled na šumperský vodovod do šedesátých let 20. století

ALEŠ LÉTAL, RENATA PAVELKOVÁ, JINDŘICH FRAJER

**Klíčová slova:** vodárenství – vodárna – Šumperk – zásobování pitnou vodou

## SOUHRN

Článek je z oboru vodárenství. Zabývá se vývojem zásobování města Šumperk pitnou vodou od středověku do konce 60. let 20. století. Text je strukturován do jednotlivých kapitol podle vývoje vodovodní sítě se zaměřením na zajímavé období konce 19. století, kdy byla zřízena městská vodárna. Vodárna byla zároveň prvním podnikem spravovaným městem a v době svého vzniku byla po technologické i provozní stránce vzorem pro podobně velká města v českých zemích. Navazující kapitoly jsou zaměřeny na rozšiřování vodovodní sítě, vodojemů a jímacích území, jež bylo nutno dimenzovat na zvyšující se odběr vody spojený s dynamickým rozvojem města na konci 19. a v první polovině 20. století. Závěrečná kapitola shrnuje vývoj projektu městské vodárny od roku 1945 až do doby, kdy bylo město Šumperk napojeno na zdroje skupinového vodovodu Kouty-Šumperk. Příspěvek je inspirativním retrospektivním pohledem do historie městského vodárenství a může být také vhodným srovnáním se současným stavem, možnostmi budování a limitů vodovodní infrastruktury.

## ÚVOD

Rozvoj a existence sídel jsou podmíněny dostupností a dostatečným množstvím pitné i užitkové vody. Stejně jako jiné obory lidské činnosti, také vodárenství se vyvíjelo v souladu s potřebami společnosti, technologickým vývojem materiálů použitých pro vedení vody i způsobem jejího jímání a distribuce. Tento příspěvek je malou sondou do historie provozních podmínek městského vodovodu středně velkého města v období dynamického rozvoje průmyslové výroby a zvyšující se míry urbanizace. Vývoj šumperského vodovodu je příkladem uváženého a zodpovědného přístupu vedení města Šumperk k řešení problémů se zásobováním města pitnou vodou. Je zároveň inspirativním retrospektivním pohledem do minulosti a může být též vhodným srovnáním se současným stavem, možnostmi budování a limitů vodovodní infrastruktury. Klíčovým obdobím, ve kterém bude detailněji popsán rozvoj vodovodní sítě Šumperka, je období od roku 1883, kdy byl vybudován nový vodovod, až do konce 60. let 20. století, kdy byly dlouhodobé problémy s nedostatkem pitné vody v povodí Desné vyřešeny vybudováním nového skupinového vodovodu Kouty-Šumperk se zdrojem povrchové vody z Hučivé a Divoké Desné. Vlastní projekt zásobování města pitnou vodou společně s městskou vodárnou, prvním podnikem pod správou města, byl vzorem pro jiná podobně velká města v Čechách a na Moravě po stránce technologické i provozní.

## SPECIFIKUM MĚSTA ŠUMPERK

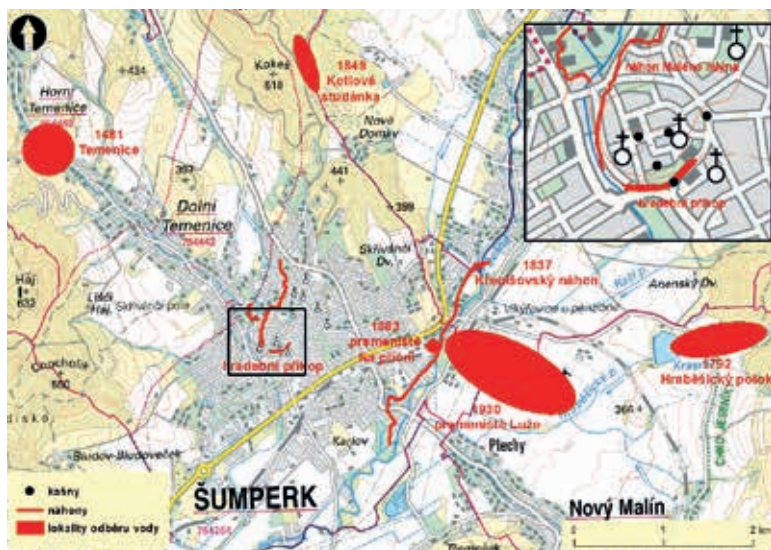
Město Šumperk, německy Mährisch Schönberg, v podhůří Jeseníků bylo jedním z jeseníckých tradičních center pěstování, zpracování a obchodu se lněnou přízí a tkaninami. Kromě přádelen bylo v oblasti také velké množství bělidel, jež byla závislá na dostatku vody. Tyto provozy byly situovány k hlavním vodním tokům oblasti, tj. k Desné a Moravě. Šumperští pláteníci se v průběhu 16. století začali specializovat na směsné lněné tkaniny, jako byla polobavlněná látka barchet nebo pololněný mezulán, a od poloviny 18. století rovněž na látku zvanou trip – specifická textilie určená pro potahování nábytku [1]. Manufakturní výroba nahradila v druhé polovině 19. století průmyslová výroba, která ovlivnila i technologii bělení látek. Věhlas regionu v rámci rakousko-uherské monarchie zajistil vídeňský velkoobchodník Ernest Klapperoth, jenž v roce 1785 začal s manufakturní výrobou plyše a tripu a v roce 1786 manšestru. Jednalo se o první továrnu v monarchii. Mezi světově proslavené výrobky z Šumperka patřily lněné damaškové stolní a ložní soupravy. Dominantní pozici ve výrobě měla továrna na lněné plátěné zboží Eduarda Oberleithnera, založená roku 1818, která byla ve své době nejmodernějším podnikem v monarchii. V roce 1840 byla zahájena výroba v první mechanické přádelně lnu na Moravě, patřící Johannu Sieglvi. Šumperské textilní výrobky pomáhaly udržovat významné postavení rakouských zemí na zahraničních trzích. V roce 1841 se v Šumperku produkovalo přes 30 % veškerých moravských lněných výrobků. Na začátku 60. let 19. století byla v Šumperku položena tradice výroby hedvábí, v počátcích reprezentovaná podniky Trebitsch a syn a Franze Bujjatiho. Dynamiku rozvoje přineslo vybudování železnice Zábřeh-Sobotín v roce 1871 [2] a také Moravské pohraniční dráhy (*Mährische Grenzbahn*) mezi Šternberkem, Šumperkem, Zábřehem a Lichkovem v letech 1872–1874 [2–4]. Na obou tratích byli významnými investory šumperští průmyslníci, zejména rodina Oberleithnerů a samozřejmě Kleinové, pro něž bylo klíčové spojení železnice s hutěmi v Sobotíně a strojírnu v Petrově. Ti také stavbu tratě Zábřeh-Sobotín realizovali, u druhé tratě byli významnými akcionáři [2, 3].

Koncentrace průmyslníků a vídeňských obchodníků s textilem společně s ekonomickým rozkvětem města v druhé polovině 19. století se odrazily v jeho architektonické podobě. Kromě rozsáhlých šedových hal textilních podniků rostla výstavba rezidenčních čtvrtí s rodinnými a podnikovými vilami a paláci, společně s úpravou veřejných prostranství i výstavbou veřejných správních a školních budov, včetně divadla apod. Město Šumperk v tomto období právem získalo přezdívku Malá Vídeň.

Velmi dynamický rozvoj textilního průmyslu v druhé polovině 19. století na Šumpersku využíval dostupné pracovní síly. Postupný nárůst počtu obyvatel si pochopitelně vynucoval rozšíření kapacit vodovodní sítě a vybudování nových jímacích objektů.

## VÝVOJ ZÁSOBOVÁNÍ MĚSTA ŠUMPERK PITNOU VODOU PŘED ROKEM 1883

Město Šumperk, jehož založení je kladeno do období 1269–1276 [5], bylo důležitým centrem jesenického podhůří, jehož význam postupně narůstal od 18. století až do současnosti. Vzhledem k poloze a velikosti sídla bylo zásobování města pitnou vodou řešeno studnami, užitkovou vodu zajišťoval Temenický a Bratrušovský potok nebo vodní příkop pod hradbami, napájený z odtokového kanálu Malého mlýna (obr. 1). Zmínku o vybudování prvního vodovodu najdeme na smírčí listině z roku 1481 [6, 7]. Listina řeší narovnání práv šumperských měšťanů a tehdejšího majitele města Jiřího Tunkla st. z Brnička. Podle této listiny Jiří Tunkl na vlastní náklady vybudoval vodovod vedoucí vodu z oblasti „Temenického vrchu“ do dřevěné kašny na náměstí s tím, že měšťané jsou povinni odvádět jemu i dědicům poplatek stanovený zmíněnou smlouvou. Použití vody z městského vodovodu (kašen) bylo zpoplatněno, což potvrzuje záznam příjmů radnice z roku 1605, kde se mezi jinými položkami objevuje i 20 zlatých a 25 grošů za používání vody z vodovodu [7]. Až do roku 1883 bylo zásobování města pitnou vodou postupně řešeno celkem ze čtyř zdrojů, které pokrývaly zásobování města a předměstí samospádem (obr. 1). Vybudovaná dřevěná vodovodní síť ústila do městských kašen nebo výtokových stojanů. Původní vodovod díky rozvoji obce Temenice musel být zrušen a nahradil ho vodovod vedený z Hraběšic, postavený v roce 1792. Byla také vybudována veřejná pumpa před Starou branou, nazývaná Harrerova [6, 7]. Posledními investicemi do rozšíření zdrojnic šumperského vodovodu byla v roce 1837 výstavba vodovodu z oblasti nad Krenišovským dvorem a vodovod z tzv. Kotlové studánky v roce 1849 (obr. 1). Doklady o existenci dřevěného vodovodu jsou nalézány při výkopových pracích, ukázkou je i vzorek jedlového potrubí na obr. 2. Problémové zásobování převážně z povrchových zdrojů na vyhrazená veřejná místa město nahradilo nově vybudovaným jímacím objektem podzemní vody a novou vodovodní sítí, zajišťující zásobování jednotlivých domů, průmyslových provozů i služeb.



Obr. 1. Vodní zdroje pro zásobování města Šumperk do roku 1970  
Fig. 1. Water sources for supplying the town of Šumperk until 1970

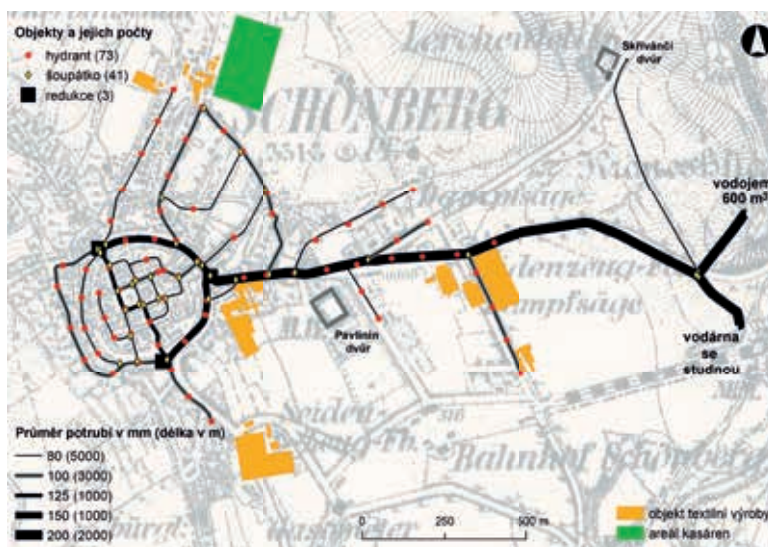


Obr. 2. Detail vzorku z jedlového potrubí šumperského vodovodu (Šperlichová M., červenec 2021)

Fig. 2. The sample from the fir pipe of the original Šumperk water pipeline

## ŠUMPERSKÝ VODOVOD – MĚSTSKÁ VODÁRNA

Výstavba nového vodovodu a zřízení městské vodárny byly městskou radou schváleny 11. června 1883. Ještě téhož roku 7. srpna byl položen základní kámen vysokotlakého vodojemu na Krenišovské kopci, později zvaném Vodárka. Stavbu realizovala firma Corthe & Comp., provoz nového vodovodního řádu byl zahájen 1. prosince 1883.

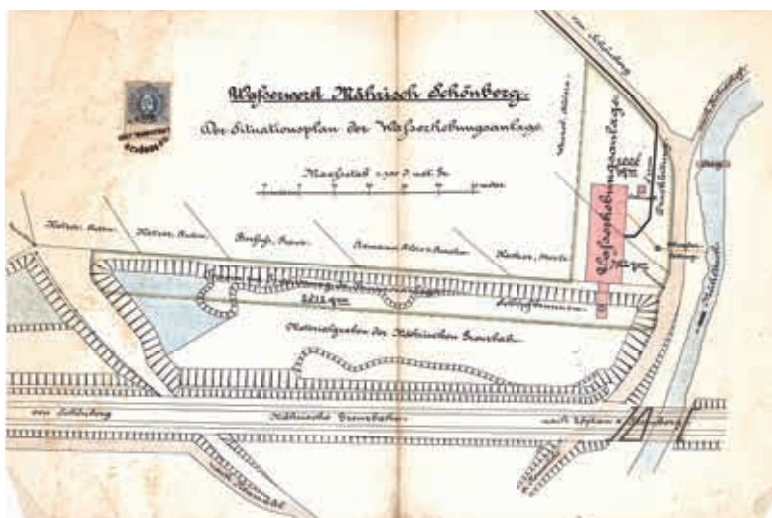


Obr. 3. Šumperská vodárna a vodovodní síť s hydranty v roce 1883 (upraveno podle projektové dokumentace [8], topografický podklad mapa III. vojenského mapování 1 : 25 000, 1886)  
Fig. 3. Šumperk water plant and water supply network with hydrants in 1883 (modified according to project documentation, SOKa Šumperk, Topographic map of III. military mapping 1 : 25 000, 1886)



Obr. 4. Současná podoba bývalé vodárny se studnou (1), sekci pro elektrická čerpadla (2) a původní strojovnou (3) (Létal, květen 2021)

Fig. 4. Current appearance of the former water plant building with an indoor well section (1), the electric pump section (2) and the main engine room (3)



Obr. 5. Situační plán v projektové dokumentaci vodovodu s lokalizací městské vodárny se studnou [8]

Fig. 5. Situation plan of the water supply system with the location of the municipal water plant with a well in the project documentation



Obr. 6. Objekt původní vodárny na projektové dokumentaci z roku 1883 [8]

Fig. 6. Original water plant building on the project documentation from 1883

Městská vodárna byla prvním podnikem v režii města Šumperk včetně zaměstnanců. Hospodaření podniku schvalovalo městské zastupitelstvo. Celý vodovodní systém je zachycen na obr. 3. Jímací objekt v podobě kopané studny byl součástí stavby vodárny, která se zachovala dodnes (obr. 4). V rámci objektu

Tab. 1. Příklady doplňkových sazeb vodného stanoveného provozním řádem šumperské městské vodárny

Tab. 1. Samples of additional water rates set by the operating rules of the Šumperk municipal water plant

Vybrané kategorie doplňkových sazeb vodného	Cena
Zahrada 10–20 arů	1 zl.
Koupelna	4 zl.
Klozet	3 zl.
Pisoár	3 zl.
Kůň	2 zl.
Kočár pro přepravu osob	5 zl.
Dobytěk	1 zl. 50 kr.

Zdroj: Upraveno podle [6]

Source: Adjusted according to [6]

vodárny byla strojovna pro dvě tlaková čerpadla, poháněná parními stroji (obr. 6). Z kopané studny o průměru 1,5 m a hluboké cca 19 m byla voda čerpána výtlačným řádem do Křehovského vysokotlakého vodojemu o objemu 600 m<sup>3</sup> a odtud pak 200mm potrubím do přívodního řádu do města.

Vodovodní síť pokrývala celé město (obr. 3), s odbočkami do nových předměstí s průmyslovými podniky i rezidenční výstavbou. Velký podíl na spotřebě vody mělo vybudování kasáren pro posádku 93. pěšího pluku v roce 1886. Pátevní síť tvořily litinové hrdlové trubky o průměru 80–200 mm, s přípojkami do domů a objektů o průměru 50 mm. Jak ukazuje obr. 3, vodovod zásoboval i tzv. Skřivánčí dvůr, v té době vzdálený 1,7 km od centra města.

Provoz vodárny určoval provozní řád „Reglement“, stanovující práva a povinnosti odběratelů i vodárny. Každý majitel domu, jenž neměl vlastní studnu nebo měl závadnou vodu ve studni, se musel povinně napojit na městský vodovod. Přípojku vybudovala na náklady majitele domu vodárna. V prvních letech provozu se vodné stanovovalo základní sazbou ve výši 3 % domovní daně či nájemného, doplněné o dodatkové sazby (tab. 1). Od roku 1893 bylo v platnosti nařízení ministerstva obchodu Rakouska-Uherska [6], které stanovilo povinnost dodavatele vody na žádost majitele oceňovat nebo vyměnit vodoměry za nové do roku 1903 a od roku 1896 montovat pouze nové vodoměry. Postupně tedy město přešlo na úhradu vodného podle stavu vodoměrů.

Realizovaný projekt městské vodárny byl inspirativní nejen po technologické stránce, ale i z hlediska provozní a organizační správy městského podniku. Velký zájem o detailní provozní informace, včetně nastavení ceny vodného, měla podobně velká města v českých zemích, jako například Trutnov, Kladno, Těšín, Žatec či Kutná Hora [6]. Pro inspiraci jsou na obr. 7 uvedeny provozní parametry vodárny v roce 1886.

## ETAPY ROZŠÍŘOVÁNÍ MĚSTSKÉHO VODOVODU Z ROKU 1883

### Rozšíření vodovodu v letech 1905–1906

Vzhledem k dynamickému růstu města a rozvoji průmyslové výroby i služeb přestal nově vybudovaný vodovod na přelomu století stačit kapacitně. V rámci zefektivnění distribuce a úspory nákladů město již v roce 1902 zakoupilo objekt Nového mlýna (č. p. 301) a vyhloubilo další studnu v blízkosti objektu vodárny,

Betriebs Anzeiger vom Jahre 1886				
1886	Maschinen	Wasser	Kohlen	
im	unbedienten	Förderung	Verbrauch	
Monat	Stunden	Minuten	kl. meter	kl. gram
Jänner	287	15	8 906,20	ca 126 10
Februar	243	45	7 336,865	" 105 00
März	275	45	8 217,755	" 119 30
April	289	45	8 819,935	" 144 40
Mai	322	00	10 661,025	" 126 00
Juni	316	45	9 186,170	" 110 80
Juli	308	15	9 511,170	" 115 80
August	341	45	10 332,720	" 118 50
September	321	30	9 688,160	" 112 30
Oktober	283	30	8 120,165	" 99 20
November	269	45	7 965,835	" 98 30
December	261	00	7 584,125	" 104 30
<b>Jahra</b>	<b>3 518</b>	<b>00</b>	<b>106 330,445</b>	<b>ca 1380,00</b>

Obr. 7. Ukázka sumarizace provozní evidence městské vodárny za rok 1886 [8]  
Fig. 7. The Operating records summary of the municipal water plant for the year 1886

nápojenou na systém. Objekt se studnou II o hloubce 23 m a průměru 1,5 m stále existuje a studna je využívána majitelem k zavlažování (obr. 8). Součástí dané etapy rozšíření vodovodu byl v areálu mlýna vybudován silotvorný objekt s horizontální Francisovou turbínou, která poháněla generátor na výrobu elektrické energie pro pohon čerpadel studní. V roce 1905 byl parní pohon čerpadel nahrazen elektromotory, poháněné turbínou nově postavené malé vodní elektrárny (obr. 9).



Obr. 8. Současný stav objektů studny II (vlevo) a studny III (vpravo) městské vodárny (Létal, květen 2021)

Fig. 8. Current state of the intake well No. 2 (left) and well No. 3 (right) for the municipal water plant



Obr. 9. Objekt bývalé městské vodní elektrárny s turbínovým domkem (vpravo); odtokový kanál je nyní zatrubněn (Létal, květen 2021)

Fig. 9. Building of the former municipal water power station with turbine house (right); the outflow channel was piped

Tab. 2. Vývoj počtu obyvatel města Šumperk a parametrů vodovodní sítě šumperského vodovodu  
Tab. 2. Šumperk town population development with selected water supply network parameters

Rok	Počet domů	Počet obyvatel	Délka vodovodní sítě v km	Roční spotřeba v m <sup>3</sup>
1880	602	8 517	12 000 (1883)*	nezjištěno
1890	719	10 493	nezjištěno	126 396 (1889)
1900	789	11 636	16 742 (1904)*	161 225 (1904)
1910	924	13 329	17 192 (1911)*	290 343 (1911)
1921	996	13 117	nezjištěno	nezjištěno
1930	1 373	15 718	28 949 (1929)*	512 547 (1929)
1950	2 014	17 198	41 500 (1941)*	997 352 (1945)

Zdroj: Upraveno podle [9] a [6]

Source: Adjusted according to [9] and [6]

\* Rok, za který byly k dispozici údaje (Year of the available data)



Obr. 10. Detail jímací studny na prameništi Luže (Létal, květen 2021)  
Fig. 10. Detail of the intake well in the source area of the springs Luže

## Rozšíření vodovodu v roce 1915

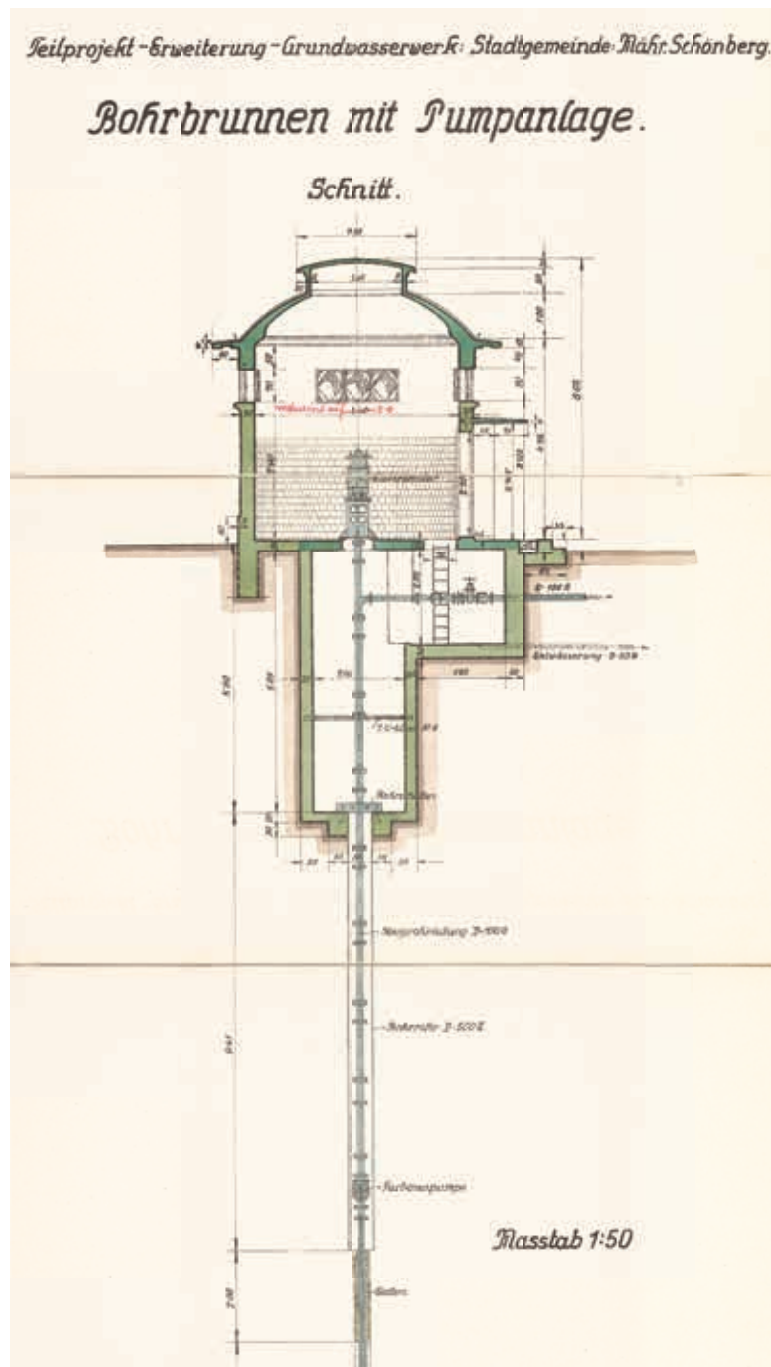
I přes vybudování dalších jímacích objektů se již po roce 1910 začal opět objevovat problém s nedostatkem vody. Město Šumperk proto iniciovalo vznik komise, která v rámci plánované regulace řeky Desné navrhla vybudování přehradní nádrže v Koutech nad Desnou. 22. ledna 1912 zasedala se souhlasem ministerstva orby komise ustavená moravským zemským výborem, která měla za úkol přezkoumat projekt regulace Desné a stavby údolní přehrady, vypracovaný stavebním radou Heinrichem Meixnerem. Během jednání komise byla významným šumperským podnikatelem a politikem Gustavem Oberleithnerem prosazována výstavba přehrady i pro potřeby zdroje vody. Přípravné práce měly být zahájeny v roce 1913 [7], avšak vypuknutí I. světové války větší investice v regionu zastavilo. V rámci přetrvávajících problémů bylo město nuceno pořídit další jímací objekty. Z výběrového řízení vzešla vítězná nabídka firmy Niklas na vybudování třetí studny v blízkosti vodárny. Dne 11. září 1915 byla tedy vyvrtána třetí studna, hluboká 27 metrů a s přítokem 6 l/s [10]. Objekt se studnou III stále existuje, voda ze studny není využívána (obr. 8).

Délka rozvodu vodovodu v Šumperku činila v roce 1913 již 20 797 m [6]. Ve městě bylo 138 hydrantů, měření spotřeby se řešilo vodoměry. V daném roce jsou ve zprávě vodárny zmíněny také chemický a bakteriologický rozbor. Při celkové vydatnosti tří zdrojů 12 l/s zpráva městské vodárny v roce 1912 uvádí celkovou ztrátu vody ve výši 5 %. Za necelých 10 let se začalo projevoval stáří vodovodní sítě a ztráty narostly na 21 %. Jak ukazuje srovnávací tab. 2, například spotřeba v roce 1929 dosahovala 77,8 l na osobu a den.

## Rekonstrukce vodovodu v období 1931–1934 a vývoj do roku 1945

Třetí rozšíření vodovodu bylo vynuceno špatným stavem infrastruktury se ztrátami přes 30 % a také opakovaným nedostatkem vody, zejména v letních měsících. Již od roku 1927 musela čerpadla 24 hodin denně čerpat vodu ze tří městských studní (kapacita 10,5 l/s) a ze čtvrté studny v areálu Eternitových závodů Zenit na výsledných 13 l/s, přesto i tak nestačil systém krýt skutečné potřeby obyvatel [11].

Rekonstrukce sítě byla řešena systémově a projekt počítal s návrhem dostatečné kapacity zdrojů podzemní vody s výhledem do roku 1950. Navrhovaný projekt byl revidován a spolufinancován Zemským úřadem v Brně. Na základě



Obr. 11. Detail objektu jímací studny v projektové dokumentaci [11]  
Fig. 11. The intake well building plan in the project documentation

víceletých hydrologických měření, doporučení hydrogeologických odborníků a kalkulace nákladů se upustilo od návrhu využití zdrojů vody z údolí řek Moravy, Moravice a Desné. Dozorovaný průzkum včetně čerpacích zkoušek byl zadán brněnské firmě G. Rumpel, která byla vybrána i pro projektovou přípravu.

Vlastní rekonstrukce byla rozdělena na dvě etapy. Město s předstihem v souvislosti s investičními náklady zvýšilo cenu vodného na 2 Kčs/m<sup>3</sup>. První etapou bylo vybudování nových jímacích objektů v aluviu řeky Desné v lokalitě Luže (Frankštátská luka) a jejich napojení na existující vodojem na Krenišovském kopci (Vodárka). Druhá etapa zahrnovala vybudování dalších vodojemů, zajišťujících zásobování celého města.

Podle údajů z revizní zprávy Zemského úřadu v Brně z roku 1931 [11] byla roční spotřeba vody cca 390 000 m<sup>3</sup>, což bylo 94 l na osobu a den s potřebnou kapacitou zdroje 15,3 l/s. Podle plánovaného demografického vývoje bylo počítáno, že v roce 1950 bude v Šumperku 18 000 obyvatel s denní potřebou 27,3 l/s, při 16hodinovém čerpání 40 l/s. Na základě provedených čerpacích zkoušek na přelomu let 1929/1930 byla v lokalitě Luže v hloubce 40–43 m zjištěna vydatnost jímací studny 9,5 l/s. S ohledem na omezení přečerpání zdroje se plánovalo pět jímacích objektů s kapacitou 8 l/s na celkových 40 l/s. Drobnou komplikací byl výskyt kyseliny uhličitě, jejíž eliminaci řešila v projektu instalace neutralizační jednotky na dávkování hydroxidu vápenatého v rámci nově budovaného vodojemu na Krenišovském kopci (obr. 13). Dané zařízení však nebylo instalováno a až do současnosti se úprava vody řeší pouze chlorováním. Dne 11. června 1930 byla přivedena nová voda z první studny do vodojemu Vodárka, čímž se zvýšil přítok vody o 8 l/s., tj. o 41 % [7].

Z první etapy rozšíření se dodnes zachovaly funkční objekty jímacích studní. Pět původních objektů těchto jímacích studní má unikátní architektonické a stavební provedení s vypracovanými detaily, jako je škrabák na boty, použité luxfery nebo oplechování okenních říms (obr. 10 a 11).

Druhá etapa rekonstrukce obnášela vybudování nových vodojemů, nových přívaděčů k vodojemům i do rozvodné sítě a rozdělení města na dvě tlaková pásma. Nový vodojem v lokalitě Vyhlídka s plánovanou kapacitou 1 500 m<sup>3</sup> zásoboval výše položené části města včetně oblíbeného výletního hostince Bergwirthshaus. Vedle původního vodojemu na Krenišovském kopci (objem 600 m<sup>3</sup>) byl navržen dvoukomorový vodojem o objemu 2 000 m<sup>3</sup> (obr. 12). Nakonec byl ale vybudován jen jednokomorový s kapacitou 1 000 m<sup>3</sup> [13]. Přívaděče z prameniště a mezi vodojemy byly dimenzovány na průměr 350 mm.

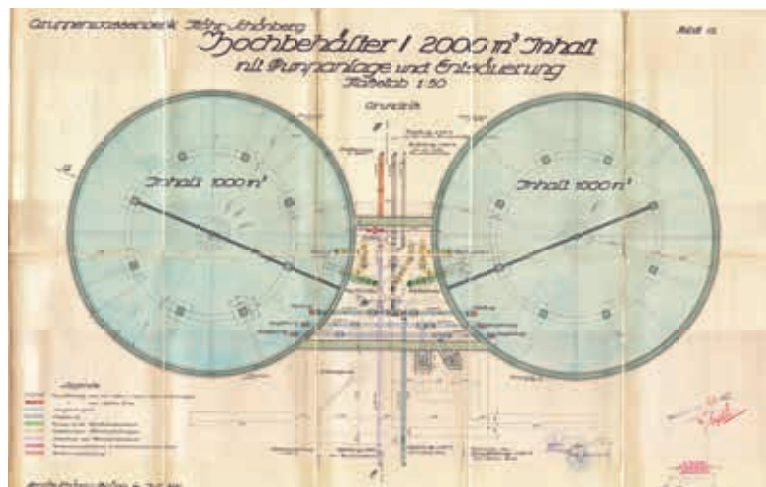
Tato etapa společně s rekonstrukcí byla úspěšně dokončena v roce 1935. Po rekonstrukci sítě se ztráty snížily na 19 % na celkovou délku 41 500 m vodovodní sítě [6].

Po dokončení III. etapy měl vodovod k dispozici devět studní, které zajišťovaly cca 2 000 m<sup>3</sup> vody denně. Rekonstrukce se nevyhnula ani městská elektrárna. Pro zefektivnění výroby byla v roce 1937 uvedena do provozu nová turbína Storek-Kaplanova s úpravou generátoru. Hydrocentrála vodárny byla doplněna již v roce 1930 také záložní Haagovou turbínou, využívající vodu odváděnou jalovým příkopem. V roce 1936 byl v rámci samostatného projektu připojen na vodovodní řád také nový městský hřbitov se šesti výtakovými stojany.

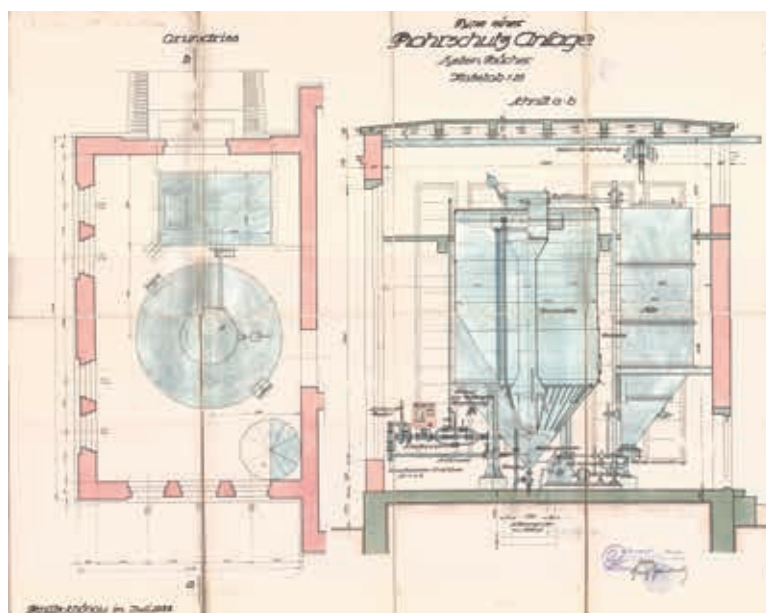
## Vývoj šumperského vodovodu 1945–1968

Po druhé světové válce došlo k nucenému odchodu původního německého obyvatelstva a počet obyvatel Šumperka se dočasně skokově snížil na cca 10 000 osob. To se negativně podepsalo na ekonomice městského podniku i ceně vodného. V roce 1946 byla vodní elektrárna v režii podniku znárodněna, a vodárna tak musela nakupovat energii pro pohon čerpadel z původně vlastního zdroje. Vodní elektrárna ukončila svoji činnost v šedesátých letech 20. století, turbíny byly demontovány. V roce 1946 si město nechalo zpracovat odborný posudek Ing. Zavadilem na možnosti zásobování města pitnou vodou. Posudek navrhoval řešení nedostatku vody rekonstrukcí stávající sítě a jímacích objektů, rozšířit počet jímacích objektů ve stávajícím prameništi Luže a do budoucna řešit nedostatek vody jímáním povrchové vody v oblasti Koutů nad Desnou, případně vybudovat v dané lokalitě přehradní nádrž. V roce 1947 byl schválen návrh s odběrem povrchové vody v horním povodí Desné, který zároveň řešil zásobování všech obcí v údolí Desné.

Pokračující problémy se zásobováním byly v kritických letech dokonce podpořeny umělou infiltrací povrchovou závlahou z řeky Desné v oblasti prameniště [13]. V rámci projektové přípravy plánované stavby skupinového vodojemu Kouty-Šumperk byla řešena také možnost vybudování dalšího zdroje v severovýchodní části Šumperka. Hydrogeologický průzkum provedený



Obr. 12. Půdorys plánovaného dvoukomorového vodojemu I Vodárka s plánovanou kapacitou 2 000 m<sup>3</sup>; realizována byla jen stavba pravé komory o objemu 1 000 m<sup>3</sup> [12]  
Fig. 12. Ground plan of the planned two-chamber water reservoir No. 1 Vodárka with a planned capacity of 2 000 m<sup>3</sup>; only the right chamber with a volume of 1 000 m<sup>3</sup> was built



Obr. 13. Plány neutralizační jednotky – součást plánovaného vodojemu na Vodárce [12]  
Fig. 13. Plans of the neutralization facility – part of the planned water reservoir No. 1

Geologickým průzkumem n. p. Brno prognózoval možnou vydatnost pouze 10 l/s. Podle směrného územního plánu byla v roce 1962 stanovena spotřeba vody pro obytné pásmo 102,3 l/s, s průmyslovými podniky potom 121 l/s na obyvatele a den. Dle uvedených hodnot je jasné, že podzemní zdroje nestačily krýt potřebu města a bylo nutné přistoupit k plánované realizaci projektu skupinového vodovodu Kouty-Šumperk. Projekt se podařilo realizovat v letech 1968–1974 s tím, že město Šumperk bylo připojeno v roce 1971. Téma skupinového vodovodu Kouty-Desná a současná podoba zásobování Šumperka si zaslouží také pozornost a zpracování do samostatného článku.

## ZÁVĚR

Realizovaný projekt městské vodárny byl inspirativní nejen po technologické stránce, ale i z hlediska provozní a organizační správy městského podniku. Jímací

objekty, vodojemy i vlastní síť byly postupně rozšiřovány v souvislosti s růstem počtu obyvatel a podniků, avšak vzhledem k hydrogeologickým limitům okolí Šumperka byly zdroje vody kapacitně nedostatečné již v padesátých letech 20. století. Co se týče využití přírodních zdrojů, ukazuje tento příklad na prozíravost tehdejších odborníků, kteří navrhli jímací území v lokalitě, jež byla jako jediná v okolí Šumperka schopna v dlouhodobějším horizontu zajistit dostatek vody. Vzhledem k ekologickým zátěžím a růstu města je budoucnost využívání podzemních zdrojů v lokalitě Luže prozatím omezená a město Šumperk se musí spoléhat na povrchové zdroje vody z toku Hučivé Desné nebo na podzemní vodu z prameniště Rapotín. Závěrem je důležité zmínit, že zásobování města pitnou vodou se v Šumperku vrací ke kořenům. Od 1. ledna 2021 po téměř 25letém období přešel vodárenský provoz do vlastnictví místních samospráv v podobě podniku Vodohospodářská zařízení Šumperk, a. s. (VHZ) s dceřinou společností Šumperská provozní vodohospodářská společnost, a. s. (ŠPVS).

## Poděkování

*Příspěvek vznikl řešením výzkumného projektu NAKI II „Historické vodohospodářské objekty, jejich hodnota, funkce a význam pro současnou dobu“ (DG18P02OVV019). Projekt je realizován za finanční podpory programu NAKI II – program na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 Ministerstva kultury České republiky. Zvláštní poděkování patří také zaměstnancům společností Vodohospodářská zařízení Šumperk, a. s., a Šumperské provozní vodohospodářské společnosti, a. s., za poskytnutí cenných informací a materiálů vztahujících se k historii šumperského vodárenství.*

## Literatura

- [1] *Příspěvky k dějinám Inářství na severní Moravě. Lnářský průmysl – Příspěvky k dějinám; Supplementum 6. Šumperk-Trutnov: VHZ Lnářský průmysl; Moravolen, 1986*
- [2] KREJČÍŘÍK, M. *Kleinové: historie moravské podnikatelské rodiny*. Brno: Archiv města Brna, 2009. ISBN 978-80-86736-13-6.
- [3] JANÁK, J. *Vlastivěda moravská: země a lid: nová řada. Sv. 7, Dějiny Moravy. Díl 3/1, Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999. ISBN 80-85048-89-2.
- [4] GÁBA, Z., TEMPÍROVÁ-KOTRLÁ, D. *Bratři Kleinové – stavitelé silnic a železnic*. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 2000. ISBN 80-85083-34-5.
- [5] SPURNÝ, F. *Dějiny Šumperka v datech*. [autor knihy] MELZER, M. et al. *Šumperk: město a jeho obyvatelé*. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1996
- [6] BENDA, J., JARMAROVÁ, H. *Historie šumperského vodárenství v datech i obrazech. Vydáno ke 120. výročí městské vodárny*. Šumperk: Šumperská provozní vodohospodářská společnost, a. s., 2003
- [7] HARRER, F. *Dějiny města Šumperka*. Praha: Argo, 2020. ISBN 978-80-257-3107-9.
- [8] Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Šumperk. *Městská elektrárna a vodárna č. p. 296*. vh 205/4: autor neznámý, 1883
- [9] PODHRÁZSKÁ, A. *Demografický vývoj města Šumperka*. [autor knihy] Miloš METZLER et al. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku, 1996
- [10] Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Šumperk. *Rozšíření městského vodovodu*. vh 214/2: autor neznámý, 1917
- [11] Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Šumperk. *Vodní díla tzv. Brunnenfeld – louky směr Nový Malín*. vh 215/1: autor neznámý, 1930
- [12] Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Šumperk. *Detailní projekt II. stavební části rozšíření vodovodu*. vh 215/2: autor neznámý, 1930
- [13] BOHÁČEK, J. et al. *Technická zpráva studie k investičnímu úkolu Skupinový vodovod Šumperk*. Hranice: Krajské vodohospodářské a rozvojové středisko v Ostravě, projektový odbor Hranice, 1961
- [14] HARRER, F. *Geschichte der Stadt Mährisch-Schönberg*. Mährisch Schönberg: Im Verlage der öffentlichen deutschen Gemeindebücherei, 1923
- [15] DOUBRAVSKÝ, Z., ŠMIROUS, P. *Lnářství na Šumpersku: pěstování a zpracování lnu v podhůří Jeseníků: 60 let Inářského výzkumu v Šumperku*. Šumperk: Agritec, 2002. ISBN 80-902754-2-7.

## Autoři

**RNDr. Aleš Létal, Ph.D.**

✉ ales.letal@upol.cz

ORCID: 0000-0001-6830-2644

**RNDr. Renata Pavelková, Ph.D.**

✉ r.pavelkova@upol.cz

ORCID: 0000-0002-9352-5863

**Mgr. Jindřich Frajer, Ph.D.**

✉ jindrich.frajer@upol.cz

ORCID: 0000-0003-0817-3128

Katedra geografie PřF UP v Olomouci

Příspěvek prošel lektorským řízením.

DOI: 10.46555/VTEI.2021.07.003

## A RETROSPECTIVE VIEW OF THE ŠUMPERK WATER SUPPLY SYSTEM UP TO THE 1960S

**LÉTAL, A.; PAVELKOVÁ, R.; FRAJER, J.**

Faculty of Science, Palacký University Olomouc

**Keywords:** water industry – water plant – Šumperk – drinking water supply

The article focuses on the water industry sector. It deals with the development of drinking water supply in Šumperk town from the Middle Ages to the 1960s. According to the water supply network development, the text is structured into individual chapters, focusing on the interesting period of the late 19th century, when a municipal water plant was established. The water plant was also the first company managed by the city council at its establishment. It was an excellent good practice example for similar towns in the Czech lands, both technologically and operationally. Subsequent chapters focus on expanding the water supply network, reservoirs, and intake areas, which had to be sized for the increasing water consumption associated with the city's dynamic development in the late 19th and first half of the 20th century. The final chapter summarises the development of the municipal waterworks project from 1945 until the year when the town of Šumperk was connected to the water intake sources from the Kouty-Šumperk group water supply system. The paper is an inspiring retrospective look into the history of the municipal water supply. It can also be a helpful comparison with the current state, building possibilities and limits of the water supply infrastructure.